

Inhoud

Voorwoord	7
------------------------	---

Reflecties	9
-------------------------	---

Deel I De pijn daensist te zijn

1. Voorganger	14
2. Socialisten	19
3. Roelanders	22
4. De Christene Volkspartij	25
5. Krachtmeting	26
6. Bij de Paus	37
7. Roelanders in Kerksken	47
8. Vlaamsch-Christene Volkspartij	48
9. Staking	50
10. Dilemma	60
11. Weer eenheid	66
12. Uitstoting	70
13. De samenwerkende weverijen	72
14. Succes en rouw.....	74
15. Den slechten weg	92
16. Kanttekeningen	97
17. Une élection partielle	107
18. Afrekening	117
19. De pijn	122

5

Deel II Daensisme in Noord-Amerika

1. Kettingmigratie	134
2. Detroit	139
3. Een Vlaamsche Gazette	142
4. Commission for Relief in Belgium	148
5. Een nieuwe golf	151
6. Flandria-America	156
7. Heimwee	165
8. De Straal	173
9. Roots	187

Deel III Een nieuw begin	
1. Verkiezingskartel	192
2. De eenheidsbeweging	195
3. De vlag	202
4. Tot het bittere einde	214
Deel IV De erfenis	
1. Vlaamse Volkspartij	238
2. Volksunie	240
Deel V Herdenken	
1. Eretitel	248
2. Vijftig jaar	249
3. Mythevorming	253
4. Daens leeft	253
Geraadpleegde werken en bronnen	256
Dankwoord	258
Brief aan Daens	259
Bijlage	
Kranten rond 1900	262

Voorwoord

Mijn verhaal met Priester Daens begon toen ik als kind een terracotta buste zag staan op de schoorsteen bij mijn grootouders. Toen ik vroeg wie de man was die naast Onze Lieve Heer prijkte, kreeg ik te horen: Dat is Pastoor Donche, hé!. Alsof ze het me bijna kwalijk namen dat ik het vroeg en het gewoon niet wist. Iedere familiesamenkomst werd afgesloten met het zingen van Het lied van den Groenen Strik, een eerbetoon aan Pastoor Donche. Er waren eindeloze gesprekken over het daensisme, Amerika, oorlog en repressie, schijnbaar allemaal veroorzaakt door Pastoor Donche.

Mijn vader nam me mee naar bijeenkomsten en vieringen met in 1957 een eerste hoogtepunt, de inwijding van het Daensmonument door de toen 88-jarige Kerkskenaar Victor Van der Haegen. Hij vertelde gepassioneerd over het ontstaan van het daensisme en de belangrijke rol die hij en Jozef Callebaut daarin hadden gespeeld. Ook zijn rol in de gemeentelijke politiek, de link met Amerika, zijn krant De Straal en zijn belang in de repressie werden almaar duidelijker.

In 1974 verscheen het boek *Het daensisme in het arrondissement Aalst* van Frans-Jos Verdoodt. Op de rugzijde schreef de auteur: *het daensisme is méér dan een verschijnsel met samenhang van bittere feiten en anekdotiek, het is het historisch bruggenhoofd op de weg van strijd en opstand van een bijna verknecht volk tegenover zijn onrechtvaardige meesters*. Voor mij schetste het boek een verhelderend beeld van roelanders en daensisten. Mijn vader Edward was echter diep ontgoocheld daar met geen enkel woord werd gerept over zijn grootvader Jozef Callebaut, over Victor Van der Haegen of over het daensisme in Kerksken. Een enkele krantenafdruk op blz. 108 getuigde over een Meeting der Volksfoppers te Kerksken op 1 oktober 1894.

In het speeljaar 1979-1980 programmeerde het NTG in Gent het toneelstuk Priester Daens. Regisseur Frans Redant was op zoek naar inspiratie en

belandde bij mijn vader die er zijn tante Ida, de dochter van Jozef Callebaut bijhaalde. Door beiden werd Frans Redant in een reeks gesprekken ingewijd in de geschiedenis van de roelanders en het daensisme, een voor mij haast ongelooflijk verhaal; had dit alles plaats gevonden in Kerksken?

Een paar jaar geleden kreeg ik van Omer Van Cromphaut een handgeschreven kaartje; hierop verklaarde priester Daens aan de toenmalige pastoor van Kerksken waarom hij in 1894 koos voor De Christene Volkspartij. Dat kleine kaartje was de bevestiging van de vertelde verhalen. Ik werd erdoor gefascineerd en dankzij het familiearchief van Jozef Callebaut en een jarenlange zoektocht in archieven, kranten en allerlei documenten ontstond dit boek, een literaire documentaire met niet eerder gepubliceerd materiaal. Ik heb geprobeerd zo veel mogelijk chronologisch te werk te gaan, maar dit was niet altijd vol te houden: sommige verhalen lopen parallel of overlappen elkaar. Ik vraag dus van de lezer soms enige flexibiliteit. Voor drie generaties daensisten was het een boeiend maar niet altijd prettig verhaal. Achteraf beschouwd is het niet moeilijk, het foutieve van keuzes uit het verleden aan te tonen...

Als heemkundige ben ik ervan overtuigd dat wij het verleden met een open geest moeten benaderen. Wat gebeurde op een bepaald moment hing af van wat de betrokkene wist of niet wist. Voor hem werd de geschiedenis niet waargenomen, ze geschiedde. Pas later kan men uit een hele reeks voorvallen vaststellen wat echt historisch is.

Opgedragen aan mijn vader Edward, zijn moeder Justine Callebaut en haar vader Jozef.

Joris De Kegel
Kerksken, 18 juni 2014

Reflecties bij het boek van Joris De Kegel

EEN KRONIEK VAN AANGEKONDIGDE DESILLUSIES
EN EEN INTRIGEREND PLAKBOEK

Over zijn en bewustzijn

Dit moet men Joris De Kegel absoluut ten goede duiden: hij slaagt er in om met de deur in huis te vallen bij de lezer. Zijn verhaal is er immers een zonder meanders en dubbele bodems.

Joris maakt meteen duidelijk waar het op staat. Hij voelt zich als het ware genetisch belast met de komer en de kwel en soms ook met de vreugde van de geschiedenis, specifiek met die van de daensistische beweging en van het Vlaams-nationalisme. En daarom wil hij zo duidelijk mogelijk weten waarom hijzelf, zijn familie, zijn dorp en zijn streek zich daar zo verregaand hebben in geëngageerd. Hij beseft dat dit onderzoek hem in een zuiveringsproces zal dompe-len, maar hij wenst liever die catharsis te ondergaan dan nog verder te blijven ronddolen in een wolk van mythes en veronderstellingen. Weten maakt immers vrij en het verdrijft de mist die zo vaak heel laag over de geschiedenis hangt.

De Kegel doet hier duidelijk aan existentiële vraagstelling en om het antwoord daarop te kunnen vinden, reconstrueert hij een gedetailleerd verhaal rondom het engagement van hemzelf, van zijn familie en zijn dorpsgemeenschap. Dat opvallende engagement gaat onvermijdelijk twee richtingen uit. In de eerste plaats is er de zogenaamde 'zijnskwestie': bewogenheid is des mensen en men heeft haast een hart van steen nodig om weg te durven kijken van het onrecht dat in de wereld gedijt zoals het onkruid op een akker. In de tweede plaats zijn er de barre sociaal-economische omstandigheden waarin Vlaanderen sinds het midden van de negentiende eeuw werd ondergedompeld, tot de verdrinkingsdood toe. Die omstandigheden smeekten om een oplossing en vanwege de heersende klasse kon men een dergelijke oplossing meestal niet verwachten. Anderen moesten dus het voortouw nemen: een middenklasse van kleine burgers, die niet onberoerd bleef bij de precaire omstandigheden van haar gemeenschap.

Karl Marx (1818-1883) en Friedrich Engels (1820-1895), de grondleggers van het wetenschappelijk socialisme, hadden beslist geen ongelijk toen zij stelden dat het lot van de mens in eerste instantie wordt

bepaald door het zijn van de mens en niet door het bewustzijn.

Aan dat bewustzijn ontbrak het de gemiddelde Vlaming van de negentiende eeuw allerminst: in zijn kerkelijke vroomheid aanvaardde hij dat hij een product was van de genade van God en als de ongenade van God hem trof, dan berustte hij in zijn onontkoombaar lot, in afwachting van de Hemel die op hem wachtte. Zijn wérkelijke lot, nl. zijn nood aan voedsel en kleding en fysieke bescherming, die waren echter niet afhankelijk van zijn geloof, maar wel van de sociaal-economische omstandigheden en mogelijkheden die hem omringden en dus bepalend waren voor zijn 'zijn'.

Het is kenschetsend voor de meeste daensisten (of 'christen-democraten') dat zij een pijnlijke spreidstand ondergingen tussen hun (sociaal-economisch bepaald) zijn en hun (religieus bepaald) bewustzijn. Dat verbond hen enerzijds met de priesterfiguur van Adolf Daens (1839-1907) en anderzijds met de antiklerikale geest van de opstand die gepredikt werd door de sociaal-flamingantische leken van het type van Aloïs De Backer (1858-1904) en Hector Plancquaert (1863-1953). Terwijl Adolf Daens voorrang verleende aan het redden van zijn priesterschap, kozen de anderen in de eerste plaats voor de politieke dissidentie en voor het verzet tegen de katholieke clerus.

Die feitelijke onverenigbaarheid leidde binnen de beweging onvermijdelijk tot innerlijke verscheurdheid. Die verscheurdheid zou nooit verdwijnen tijdens het leven van priester Daens. Via de figuur van Pieter Daens zou zij zelfs worden overgedragen op de rechtstreekse erfgenamen van de beweging, zelfs op de onrechtstreekse erfgenamen die daardoor een eigen weg zochten, als 'linkse' en 'rechtse' daensisten en Vlaams-nationalisten en als katholieke democraten, liberalen, socialisten en communisten.

Joris De Kegel heeft dat tomeloze meanderen ten dele nog zelf beleefd, maar hij heeft het vooral geleerd uit de verhalen van zijn familie en van zijn dorpsgenoten. Het vormde een verwarrend spectrum van euforische én gemengde gevoelens, van getemperde

verwachtingen, ontgoochelingen en frustraties. Of, zoals de dichter Weremeus Buning (1891–1958) het ooit formuleerde: het werd de ballade van de dingen die niet overgaan.¹

Een histoire vécue

De auteur creëert via het voorliggende boek een echte *histoire vécue*, een geschiedenis van gebeurtenissen die in al hun onwerkelijkheid toch werkelijkheid blijken te zijn en die als een onontkoombare waterval op ons afstormen. Omwille van dat laatste neemt hij niet steeds de nodige tijd om ons te begeleiden naar de bronnen waaraan hij zich laaft. Hierdoor plaatst hij zich in dit geschrift, wellicht onbewust, op één lijn met Louis-Paul Boon, die in zijn succesrijke *Daensroman* toegeeft dat hij soms letterlijk en schaamteloos de geschriften van de wetenschappelijke auteurs van zijn tijd heeft geplunderd.² De Kegel bevindt zich op dat vlak dus in heel goed gezelschap.

Maar de vakhistoricus voelt zich anderzijds nogal ongemakkelijk bij zo'n directe aanpak, want hij wantrouwt haast dwangmatig elk verhaal dat niet meteen verifieerbaar is. “*Gratius ex ipso fonte bibuntur aqua*“ beweert de vakhistoricus, men drinkt het liefst het water uit de bron zelve.

Maar een doorgewinterde heemkundige zoals Joris De Kegel hoeft zich daar niet door gekapitteld te voelen, hij kan rustig zijn gang gaan. Want zijn aanpak toont de vele facetten en faciliteiten die een vakhistoricus zich zelfs niet durft veroorloven, nl. de mix van betrokkenheid en waarheidgetrouwheid, naast de zekerheid dat hij attent de oren heeft gespist en nauwkeurig zijn ‘klassiekers’ heeft gelezen. En daarenboven is er de overtuigende eenvoud van zijn discours. *Veritas simplex oratio est*, stelde Seneca (4 v. Chr.–65), het woord van de waarheid is eenvoudig.

Het historiografisch procédé dat door Joris De Kegel wordt toegepast doet mij denken aan de beschrijving van een sneeuwlandschap door de Vlaamse romancier Cyriel Buysse (1859–1932). Aan het oog van de auteur ontrolt zich een smetteloos sneeuwlandschap, met in de diepte de poëzie van een kerk, een kasteel en een dorp. Naarmate de schrijver de helling afdalt en het dorp nadert, vertonen de huizen en de stra-

ten echter een minder idyllische aanblik. Tenslotte maakt hij er kennis met de realiteit van elke dag en de grijsheid en de vaak ruwe strijd om het dagelijkse bestaan.

Het beeld van één dorp bepaalt natuurlijk niet de gehele werkelijkheid, maar het biedt vaak de afglans van een hele gemeenschap. Daarom is de regionale geschiedenis zo belangrijk en zelfs onmisbaar in de opbouw van de algemene geschiedenis van een regio, zelfs van een heel land.³

Laat dit dorp nu uitgerekend het Kerksken zijn van Joris De Kegel, de plaats waar ene pastoor Ferdinandus Van Hoeymissen (1790–1887) tijdens de negentiende eeuw wordt geconfronteerd met de rauwe keerzijde van de industriële revolutie en tegelijk met de hebberigheid van een bepaalde politieke elite. Via een structurele reorganisatie van de katholieke caritas en via het oprichten van kleine weverijen en spinnerijen, trachtte die priester de sociale problemen enigszins te remediëren. Volgens De Kegel werpt dit optreden zijn verre schaduw vooruit en creëert het de voedingsbodem waarop later de beweging van de daensisten zal kunnen gedijen.

Het ontstaan van een socialistische kern in het dorp zou die evolutie zowel afremmen als versterken. De toenmalige (weinig succesrijke) pogingen tot verovering van het Vlaamse platteland door de socialisten liep overigens parallel met de (succesrijke) opgang van de daensisten. Beide verschijnselen waren daarenboven met elkaar verweven. Want door zich politiek én sociaal-economisch te profileren, wilden de daensisten een dam opwerpen tegen het ‘goddeloze socialisme’.

Conflicten en splijtzwammen

De spectaculaire verkiezing van priester Daens in 1894, met de steun van de socialisten en de liberalen, versterkte op exponentiële wijze het beeld en de slagkracht van de daensisten in het arrondissement Aalst. Niet in de laatste plaats in Kerksken, dat zich middenin de electorale ‘gouden driehoek’ Aalst-Nederhasselt-Ninove bevond en tegelijk een trefpunt werd waar de daensistische leiders elkaar ontmoeten, maar ook hun eerste ernstige politieke conflicten moesten beslechten.

Conflicten, jawel. En het eerste politieke conflict zou

ook de slijtzwam worden die decennia lang de daensisten zou verdelen tussen enerzijds de roelanders en Hector Plancquaert en anderzijds de aanhang van de gebroeders Daens. De eersten leverden de inhoudelijke en structurele ruggengraat van de daensistische beweging en ook haar radicalisme, de tweede strekking leverde – rondom de enigmatische figuur van de priester – de belangrijkste electorale kracht en ook haar pragmatische opstelling.

De persoonlijke positie van priester Adolf Daens – zijn onluisterend disciplinair conflict met de kerkelijke overheid – maakte de daensistische beweging extreem populair, maar zij hing tegelijk (en onophoudelijk) als een zwaard van Damocles boven de onafhankelijk gestructureerde ontwikkeling die roelanders en plancquaertisten hadden willen bezorgen aan de beweging.

Die vroegtijdige tweespalt en polarisatie zouden op hun beurt een ‘ballade’ worden ‘die niet overgaat’. Zij zou evenmin voorbij zijn toen de meeste daensisten zich tijdens het interbellum opmaakten om op te gaan in het Vlaams-nationalisme, want de plancquaertstrekking zou zich daar uiteindelijk hardnekkig tegen verzetten.

De schaduwen zouden dus onveranderlijk blijven postvatten boven de beweging en haar op bepaalde ogenblikken veel schade berokkenen. Daarenboven zouden diegenen die de integratie met het Vlaams-nationalisme – concreet: het VNV – afwezen definitief dakloos worden of zich grotendeels verspreiden over de diverse andere politieke families (katholieken, liberalen, socialisten en communisten). Die kleine, verspreide groepen zouden daardoor ook buiten de collaboratie van de Vlaams-nationalisten blijven, wat voor de anderen, de ‘geïntegreerden’ niet het geval was. Zij werden immers meegezogen in de neerwaartse spiraal van de collaboratie met Nazi-Duitsland.

Het vormt werkelijk geen contradictie te stellen dat het conglomeraat van daensisten en Vlaams-nationalisten tegelijk verdeeldheid én politieke macht opleverde tijdens het interbellum, ondanks (of misschien dankzij) de universele economische en monetaire onrust die het interbellum kenmerkte. Daarenboven was het Vlaams-nationalisme tijdens die periode de bevoorrechte politieke legataris van het activisme en de Frontbeweging..

De migranten

De schokgolven veroorzaakt door de monetaire en economische crisissen na de Eerste Wereldoorlog zouden talrijke Vlamingen ertoe bewegen om te emigreren naar de Verenigde Staten van Amerika en naar Canada, in een (al of niet succesrijke) poging om daar een nieuw en solider leven op te bouwen. Onder hen waren de Kerkskenaren niet de minst talrijke. Het is (op tragische wijze) tekenend dat vijf inwoners van het dorp in 1912 omkwamen bij de scheepsramp met de Titanic.

Zoals kon worden verwacht, exporteerden de Kerkskenaren – net als de meeste andere Vlamingen – hun Vlaamse identiteit naar hun nieuwe vaderland. Maar sommigen exporteerden tegelijk hun daensistische én Vlaams-nationalistische ambities, een verhaal dat begrijpelijkerwijze veroordeeld was om te mislukken in de geheel nieuwe context waarin zij opereerden.

Het wonderjaar 1957

De repressie tegenover de collaboratieverdachten van de Tweede Wereldoorlog betekende een jarenlange periode van doodse stilte in de daensistisch-nationalistische rangen.

Maar dan kwam daar die regenachtige herfst dag van 1957, toen priester Daens’ witte standbeeld op de Werf in Aalst alle oud-daensisten plots met elkaar verenigde, over de verdeeldheid en de pijn van het verleden heen.

Het jaar 1957 zou overigens het bewijs leveren voor de ijzeren wet van de geschiedenis: niets gaat ooit geheel voorbij en niets komt ooit geheel terug. Het daensistisch fenomeen was niet langer een politiek gegeven, maar herstelde zich via een ware metamorfose, in de vorm van een psychologische factor, parallel met de ontwikkeling van talrijke historische studies en de publieke belangstelling via theater en film.

Het stigma van de daensisten als ‘twistzieke scheurmakers’ loste zich dus blijkbaar op in de regen van die herfst dag in 1957. En priester Daens, ooit mentaal verpletterd door zijn collega’s van de lagere katholieke clerus, mocht voortaan zowaar herdacht worden in de kerken van die clerus, waar de daensisten jarenlang met banbliksems werden overloden. En sinds meer dan een halve eeuw geldt de regel dat er

geen Daens-herdenkingen meer kunnen plaatsgrijpen zonder de prelude van een eucharistieviering in de kerkgebouwen waar de priester ooit meer dan tien jaar lang het mislezen was ontzegd.

Wijst dit op recuperatie of op historisch berouw ? Ik laat het antwoord aan de lezer.

De Daens-waardering had in 1957 dus de mythische Rubicon overgestoken en de daensisten werden voortaan het hof gemaakt vanuit alle politieke en sociaal geëngageerde richtingen in Vlaanderen. Dit bezorgde de ‘historische’ betrokkenen ongetwijfeld gemengde gevoelens, maar wellicht ook de genoegdoening van de rehabilitatie. Maar intussen bleven zij evenmin ongevoelig voor het Vlaams-nationalisme dat opnieuw beloftevol aan de einder verscheen als een politieke beweging. En vervolgens opnieuw verdeeld geraakte.

Verdeeldheid is een verhaal dat zijn taaie volharding putte uit diezelfde wortels waaruit op het einde van de negentiende eeuw een beweging groeide die haar politieke betekenis verloor maar bleef bestaan als een sociaal en psychologisch fenomeen.

12 In Kerksken beseft men sinds het verschijnen van het boek van Joris De Kegel zeer zeker wat het betekent dat ‘de dingen niet overgaan’, en begrijpt men de historische ‘pijn daensist te zijn’.

Maar er valt misschien wel mee te leven ?

Massemen, 24 juni 2014

Em. prof. dr. Frans-Jos Verdoodt.

1- *Werumeus Buning, Verboden verzen, Amsterdam, 1947.*

2- *L.-P. Boon, Pieter Daens of hoe in de negentiende eeuw de arbeiders van Aalst vochten tegen armoede en onrecht, Amsterdam, 1971, blz. 7.*

3- *F.-J. Verdoodt, Historiografie van de Vlaamse beweging en lokale geschiedschrijving in Annalen van de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas, Deel 109, 2006, blz. 17-25.*

Joris De Kegel

Kerksken 8 augustus 1943

Joris is daensist van de vierde generatie. Zijn overgrootvader Jozef Callebaut was roelander en spilfiguur van De Christene Volkspartij. Diens archief bleef bewaard en samen met persoonlijke getuigenissen vormt het de kern van **de pijn daensist te zijn**.

Hij studeerde aan het Koninklijk Atheneum en de Rijks Hogere Handelsschool te Aalst. Gedurende meer dan 30 jaar werkte hij in een Zwitsers bedrijf in Ninove, vervolgens als boekhouder, personeelsverantwoordelijke en procuratiehouder. In zijn functie werd hij geconfronteerd met de cyclische economische crisissen. Medeonderhandelaar in 1998 bij de sluiting van de Belgische productieafdeling van het bedrijf.

Hij was actief in de jeugdbeweging als lid van het A.D.V.J. en VBV en behoorde tot de leiding van het Blauwvoetvendel Priester Daens in Ninove. Hij werd politiek actief in de Volksunie, zetelde in de arrondissementsraad en was tijdelijk voorzitter van de afdeling Kerksken en verantwoordelijke uitgever van het informatieblad Wij, Vlaams Nationaal Kerksken. Hij zetelde voor de VU van 1970 tot 1976 in de toenmalige C.O.O.

De auteur is medewerker van de Heemkundige Kring Haaltert. Hij publiceerde in 1999 samen met Willy De Loose, Kerksken de wereld in een dorp, bijdrage tot de geschiedenis van Kerksken. Hij publiceert regelmatig bijdragen in het tijdschrift van de Heemkundige Kring. Hij werkte mee – door het aanreiken van plaatselijk historisch onderzoek – met auteur Dirk Musschoot en is verder actief in het onderzoek naar de Vlaamse-Nationalistische jeugdbewegingen voor en na WO II.

Samen met zijn echtgenote Frieda Leemans is hij reeds meer dan 40 jaar actief in het culturele leven.

In zijn vrije tijd is hij hobbybrouwer.

